

Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

KATEDRA SLAVISTIKY

**Současné postavení Ruska v mezinárodních vztazích
Contemporary Position of Russia in International Relations**

(bakalářská diplomová práce)

Vypracoval: Tomáš Stuchlik

Obor: Ruská filologie

Vedoucí práce: prof. Ludmila Stěpanova, CSc.

2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval samostatně a uvedl jsem všechny použité materiály.

V Olomouci, 1. 1. 2016

Podpis:

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval prof. Ludmile Stěpanové CSc. za rady, konzultace a připomínky, které mi během psaní bakalářské práce poskytla.

Podpis:

Obsah

Úvod.....	5
1. Integrovní projekty západu a východu	7
2. Vývoj ruské zahraniční politiky	9
3. Napětí mezi Ruskou federací a Západem v rámci ukrajinské krize.....	21
Závěr	28
Резюме.....	31
Seznam použitých pramenů	36
Přílohy.....	41

Úvod

V mé práci se budu zabývat zahraničními vztahy Ruské federace, jejím vývojem a rozdílnými pohledy Ruské federace a Západu (tj. EU, USA) na vybrané důležité milníky politických novodobých dějin. Téma jsem si vybral nejen z důvodu mého dlouhodobého zájmu o politiku, ale především kvůli aktuální krizi komunikace a sporům mezi RF a Západem kvůli tzv. ukrajinské krizi. Mým cílem je analyzovat vývoj vzájemných vztahů zmíněných aktérů, upozornit na nejdůležitější oblasti spolupráce, jejich důvody, případně rozebrat komplikace, jež v kooperaci nastaly. Cílem není posoudit, která strana je lepší nebo má pravdu, nýbrž analyzovat rozdílné pohledy na politické dění a zkoumat, proč se zájmy aktérů rozcházejí, v čem jsou jejich pozice rozdílné a v čem, naopak, dokáží najít společné zájmy. Práce je členěna celkem do tří kapitol, které systematicky přibližují vývoj ruských zahraničních vztahů, kontext a aktéry mezinárodního prostředí, kteří měli a mají vliv na utváření postojů Ruské federace.

V první kapitole se zabývám integračními snahami Západu a Východu. Volím tato zdánlivě zastaralá označení vzhledem k tomu, že kulturní, společenské, historické a jiné faktory stále vedou ke skutečnosti, že lze hovořit o dvou integračních konkurujících si blocích, byť v pozměněné podobě a formě, jako za doby studené války. Proto považuji pro porozumění kontextu vzájemných vztahů za důležité podrobit tyto integrační procesy analýze.

V následující kapitole nazvané „Vývoj ruské zahraniční politiky“ zkoumám zahraniční vztahy Ruské federace, jak se vyvíjely v čase, především pak, jak byly přenastaveny s nástupem Vladimíra Putina. V této kapitole čerpám zejména ze studií britského profesora Richarda Sakwy, jenž je v oblasti politického vývoje Ruska a obecně postkomunistického regionu uznávaným odborníkem. Dále doplňuji analýzu názory ruské doktorky historie Lilie Ševcovové, která se přes svou častou kritiku Putinova režimu ve své knize snaží objektivně zachytit historické události, ve kterých se projevovalo Putinovo nové pojetí zahraniční politiky.

V téže kapitole také analyzuji spolupráci a zahraniční vztahy v oblasti energetiky mezi RF a EU. Vydělil jsem tuto oblast vzájemných vztahů cíleně, protože ji považuji za

jednu z nejdůležitějších, která je i v současnosti často probíranou médii i různými politickými představiteli. EU neustále akcentuje své plány spjaté se snižováním energetické závislosti na Rusku, nicméně všechny alternativní plány jsou zatím jen „na papíře,“ a tak jsou obě strany stále nuceny spolu komunikovat. V kapitole zkoumám, proč EU a RF začaly spolupracovat, respektive historický kontext, v jakých oblastech je spolupráce úspěšná a kde naopak docházelo či stále dochází k rozepřím a tím tak i k ochlazení vztahů.

Kapitola „Napětí mezi Ruskou federací a Západem v rámci ukrajinské krize“ analyzuje prostřednictvím názorů uznávaných politologů, amerických, ruských i českých, spory mezi Ruskem a Západem, vzájemné kolize zájmů, které vedly až k vyhrocení vztahů kvůli tzv. ukrajinské krizi. Dále kapitola promítá ukrajinskou krizi v ruském mediálním prostředí, přibližují zde interpretaci ukrajinského konfliktu ruskými médii, která obecně hrají v RF důležitou roli a jsou často spojována se státní mocí.

Stanovuji si tedy následující výzkumné otázky: Do jakých integračních celků se formují Rusko a Západ, na jakých principech fungují a jaké jsou jejich vzájemné vztahy? Jak se vyvíjela zahraniční politika RF v porevolučním období a jaké změny přinesl nástup do úřadu Vladimíra Putina? Na jaké úrovni spolupracuje RF s EU v energetické oblasti a které události se staly klíčovými pro jejich vývoj? Jaká je interpretace tzv. ukrajinské krize v podání Ruska a Západu? Jaká témata týkající se ukrajinské krize dominují v ruských médiích? Jakým způsobem je pohlíženo na majdanské události a nové ukrajinské politické elity ruskými sdělovacími prostředky? Ve své práci na základě relevantní literatury, jejíž soupis je uveden na konci práce, budu hledat odpovědi na mnou položené výzkumné otázky.

1. Integrační projekty západu a východu

Hlavní představitelé bývalého západního a východního bloku, Spojené státy americké (dále *USA*) a Ruská federace (dále *RF*), i po dvaceti letech usilují o integrační mocenské celky. Hlavním vojenským projektem USA je Severoatlantská aliance (dále *NATO*). Oficiálně jsou do struktur NATO vítány „všechny evropské země, jež dokáží respektovat závazky a povinnosti vyplývající z členství a současně jsou způsobilé přispět k bezpečnosti Euro-atlantického prostoru.“ (nato.int, 2014)

Po konci studené války došlo celkem ke třem rozšířením NATO. První proběhlo 12. března 1999 a zahrnovalo Českou republiku, Polsko a Maďarsko. O druhém se rozhodlo na Pražském summitu a proběhlo v roce 2004. Třetí rozšíření pak následovalo v roce 2009 (Daily Times 2010). Obecně lze říci, že se v těchto případech jednalo o země tzv. bývalého východního bloku. Doktrína Francise Fukuyami, jež opírá své teze o šíření demokracie do států, kde padly totalitní režimy, se v tomto případě osvědčuje. NATO funguje na předpokladu, že členské státy mezi sebou nebudou válčit. Tento fakt potvrzuje také Immanuel Kant s teorií Demokratického míru, která tvrdí, že demokratické země mezi sebou neválčí. Avšak teorii zpochybňuje skutečnost argentinsko-britského vojenského konfliktu o Falklandy (Dinan 2000).

Hospodářský a politický blok pak tvoří Evropská unie, jež stejně tak rozšiřuje své hranice na východ. Po studené válce došlo k rozšíření v roce 1997, následně 2004, kdy přistoupil historicky největší počet zemí – včetně České republiky, dále pak 2007 a poslední přistoupilo Chorvatsko v roce 2013 (europa.eu 2014).

Ruská federace se nesdružuje do vojenských paktů, ale sází na vlastní vojenský arsenál a snaží se vytvořit hospodářskou, případně politickou alternativu vůči Západu. V postsovětském prostoru RF společně s Kazachstánem a Běloruskem utvořily v rámci Euroasijské unie celní unii (Mankoff 2009). Výsledkem je nejen odbourání tarifních i netarifních překážek ve vzájemném obchodu, ale také stanovení jednotného cla vůči třetím zemím. Zatímco RF proklamuje, že jde čistě o ekonomický projekt, západní země se

domnívají, že se jedná pouze o snahu RF získat opět politický vliv nad postsovětským prostorem (Shumylo-Tapiola 2012).

Podle Olgy Shumylo-Tapioly je běloruská participace na projektu ovlivněna především pozicí prezidenta Lukašenka, jež má zájem upevňovat svůj politický vliv ve své zemi a obhájit tak své autokratické vládnutí. V případě Kazachstánu, jakožto země bohaté na nerostné suroviny, pak za motivaci prezidenta Nazarbajeva k přistoupení do projektu autorka považuje jeho potřebu zapsat se do dějin jako „otec zakladatel“ unie. Sám hovořil o Euroasijské unii už v roce 1994 (Shumylo-Tapiola 2012).

Mezi více geopoliticky heterogenní spolupráce RF patří tzv. uskupení zemí BRICS. Jedná se o hospodářskou spolupráci mezi Brazílií, RF, Indií, Čínskou lidovou republikou (dále ČLR) a Jihoafrickou republikou, která se připojila v roce 2011. O spolupráci těchto zemí, jež byly považovány za synonymum rychlého hospodářského růstu, poprvé začal mluvit Goldman Sachs již v roce 2001 (brics5 2014). Vrchní představitelé se schází na summitech.

Do listopadu 2014 proběhly celkem tři summity – první v Jekatěrinburgu v roce 2009, druhý v Brasílii 2010, následně v Sanyi v ČLR 2011 a naposledy v Novém Dílí v roce 2012. Mezi poslední zásadní kroky zemí BRICS patří dohoda z července 2014 na založení Rozvojové banky a Rezervního fondu o objemu 100 miliard dolarů (bbc 2014). Např. ekonom Jim O'Neill poukazuje v článku uveřejněném na stránkách britského deníku The Telegraph na to, že ČLR má již dnes vyšší HDP než Itálie, která je členem uskupení G7. V následující dekádě hovoří o markantním růstu podílu na HDP daných zemí a s tím spojeným větším vlivem v mezinárodním prostředí (O'Neill, 2011).

2. Vývoj ruské zahraniční politiky

Richard Sakwa rozděluje ve své knize „Russian Politics and Society“ vývoj zahraniční politiky od roku 1991 do roku 2000 do šesti základních milníků. Jedná se o váženou osobnost působící jako profesor Ruských a Evropských studií na britské Kentské univerzitě, kde se specializuje na problematiku ruské a východoevropské komunistické i postkomunistické politiky a navíc se zabývá i demokratickým vývojem Ruské federace. Rozhodl jsem se proto pomocí právě jeho studií podrobit analýze, jak se zahraniční politika RF měnila v čase. Proto odkazy na zdroje uvedu v této kapitole pouze tam, kde nebudu explicitně čerpat z jeho poznatků.

Sakwa vyděluje první počáteční fázi: „Před převratem“ spojenou se vznikem Společenství nezávislých států a nástupem Borise Jelcina do prezidentského úřadu. Charakterizuje ji řešením problematiky oddělení ruských zájmů od sovětských. Podstatnými jsou myšlenky toho času ruského ministra zahraničí Kozyrjevova, že se Rusko musí vzdát globálních ambicí, a také uznání nezávislosti Kazachstánu, Běloruska a Ukrajiny v listopadu 1990.

Druhá fáze: „Fáze ustanovení“ (srpen – prosinec 1991) je definována počátečními snahami Gorbačova o vznik unie nezávislých (suverénních) států, které vyústily v neúspěch. Zdůrazňuje Jelcinovu státnickou návštěvu Německa jakožto důkaz suverenity Ruska. Rusko bylo uznáno mezinárodním společenstvím jako nástupce SSSR, který přebírá veškeré smlouvy a závazky SSSR a také díky tomuto získalo křeslo stálého člena Rady bezpečnosti OSN.

Třetí tzv. „Romantická fáze“ (leden 1992 – únor 1993) je charakteristická osvobozením od břemen sovětské unie. Rusko znovu vstoupilo na světovou scénu a bylo uznáno 131 státy. Jelcin v tomto období deklaroval dva základní cíle: za prvé, zabezpečit příhodné vnější podmínky pro realizaci domácí politiky a ekonomických reforem, za druhé pak překonat odkaz studené války a odstranit konfrontační struktury. Byl zaveden také

termín - *ближнее зарубежье*, který definoval orientaci zájmů ruské zahraniční politiky na nejbližší státy, především země bývalého SSSR. Kozyrjev také odmítl používání zbraní jako nástroj politiky. Rusko se vzdalo sovětské ideologie a nastoupil demokratický idealismus, který byl však dle Sakwy vzdálen od reality. Západní vliv se dostal do Evropy, zatímco Rusko procházelo deziluzí o rychlé transformaci s pomocí Západu.

V souvislosti s obdobím prezidentství Jelcina se objevují názory, že právě tato fáze ruských dějin ovlivnila dnešní zahraniční politiku Ruské federace. „Dnešní asertivní a sebevědomé Rusko se „vylíhlo“ z monumentálního chaosu Jelcinovy éry. Z politologického hlediska jistě stojí za zmínku, že základem jeho zahraničněpolitické, ale i vnitropolitické koncepce je konstrukce tzv. suverénní demokracie, která je ražena jako oficiální ideologie do roku 2004. Tento koncept je odvozen od dvou pojmů, které jsou obsaženy v preambuli ruské ústavy. Podle Marii Lipmanové z Carnegie Center, tento výraz přináší dvojí sdělení: ‘Zaprvé, že ruský režim je demokratický, a zadruhé, že toto tvrzení se musí přijmout a dost! Každá snaha o ověření bude pokládána za projev nepřátelství a vměšování do vnitřních záležitostí Ruska. A ze suverenity vyplývá, že vnější (to jest západní) normy tady neplatí.’ “ (Lucas in Acta Politologica: 88)

Čtvrtá: „Potvrzovací fáze“ (březen 1993 – prosinec 1995) byla poznamenána nahrazením prozápadního Andreje Kozyrjeva Jevgenijem Primakovem. Primakov vstoupil do politiky v roce 1989. Boris Jelcin ho jmenoval ministrem zahraničí, později na přelomu let 1998 a 1999 - na deset měsíců předsedou vlády. Primakov byl odborník na záležitosti Středoasijského prostoru a měl vysoké funkce již za bývalého režimu (The Economist, 2015). Ačkoliv je zahraniční politika výsadou prezidenta, změna ministrů obrany dala zahraniční politice zcela jiný směr. Za snahy udržovat dobré vztahy se Západem se Rusko snažilo upevnit svoji pozici s ČLR, na Dálném východě a se svými tradičními spojenci na Středním východě.

Pragmatický politik Primakov nicméně považoval roli Ruska za velmi vážnou a usiloval o jeho silnou pozici ve světě jako supervelmoci. Primakovovy čtyři hlavní priority zahraniční politiky byly: za prvé, vytvořit vnější podmínky umožňující upevnit ruskou teritoriální integritu, za druhé, podporovat integrační tendence uvnitř SNS, za třetí, stabilizovat regionální konflikty (především na území bývalého SSSR a Jugoslávie), za čtvrté pak zabraňovat šíření zbraní hromadného ničení. Primakov byl velkým kritikem

Západu, a proto bylo jeho jmenování oceňováno především komunisty a nacionalisty. Nicméně Rusko stále pragmaticky lavírovalo ve spolupráci s jednotlivými státy.

Během 90. let bylo Rusko za Jelcina s různou intenzitou prozápadní – vstoupilo např. do Mezinárodního měnového fondu. Západ spolupráci v ekonomice apod. vítal, ale domácí problémy integraci komplikovaly: ekonomická slabost, kriminalita a korupce. Často se poznamenává, že Rusko v 90. letech nemělo nepřátele jako za doby studené války, ale také nemělo ani opravdové přátele. Odkaz studené války mizel pouze pomalu, což se projevovalo především ve váhavém uznávání suverenity postsovětských států a přílišnou podporou odtržení části území v Moldavsku a Abcházii v Gruzii, brutální války v Čečensku, nesofistikovanou rétorickou podporou Slobodana Miloševiče v Srbsku a pokusy podporovat čínské kroky proti Západu. Zahraniční politiku za Primakova lze charakterizovat jako „pragmatismus“, ačkoliv relativně nerealistického druhu, zdůrazňující antizápadní realismus a zároveň volání po multipolaritě, což vedlo k neúspěchům.

Poslední šestou fází nazvanou „Nový pragmatismus“ pojí se změnami, jež nastaly s nástupem Vladimíra Putina. Ačkoliv některé prvky pragmatismu zanechal, přešel od idealistických představ k reálné politice prosazování ruských zájmů. Stěžejním přesvědčením Putina byla potřeba upřednostňovat v zahraniční politice ekonomické zájmy, a zároveň tak i zlepšovat svou image.

„Jediná realistická volba pro Rusko je volba být silnou zemí, silnou a sebevědomou ve své síle, silnou ne vůči světové komunitě, ne vůči dalším silným státům, ale společně s nimi.“ (Putinův projev, 2000, překlad můj – T. S.) Základním cílem Putina již od nastoupení do funkce byla „normalizace zahraniční politiky.“ Debata o zahraniční politice byla založena na dvou variantách vývoje: Atlanticismus vs. Euroasijství, respektive příklon k Východu nebo Západu.

Putinova zahraniční politika je založena také na pragmatismu, ale jiném, než který upřednostňoval Primakov. Zpočátku se jednalo o tzv. „konkurenční pragmatismus“, jež je založen na teorii, že základní zájmy Ruska a Západu jsou odlišné, a proto každá dohoda a myšlenka spojenectví je pouze dočasná. Dnes je „spolupracující pragmatismus“ založen na sdílení společného osudu a vědomí vzájemných hrozeb a možností. To se projevovalo ve

spolupráci s vrcholnými představiteli EU a USA, např. i s Bushem mladším. Na základě dvojí a protichůdné pozice Ruska v mezinárodních vztazích za nástupu Putina lze Rusko charakterizovat jakožto zemi na jednu stranu s velkou mocí: jaderná mocnost, stále předsednictví v Radě bezpečnosti OSN, účastníka (i když ne vždy rovného) summitů světových lídrů apod. Na stranu druhou disponuje tato země s velkou ekonomickou kapacitou, která nekoresponduje s minimálním vojenským a politickým vlivem. V mnoha ohledech tedy bylo na RF nahlíženo jako na méně rozvinutou zemi.

Před nástupem Putina byla často podporovaná teorie neoeuroasijského myšlení (která byla formována již ve 20. a 30. letech) založená na přesvědčení, že výhodná geopolitická pozice Ruska ho předurčuje být velkou mocností, jež bude usilovat o pozici světového lídra v opozici vůči snahám západu. Od tohoto však Putin upustil. V jeho politice je možné vysledovat snahy euroasijství, ale především ve smyslu pozice Ruska v rámci Eurasie, nikoliv celého světa.

Putinův „nový realismus“ upozornil na limity ruské moci, které jsou dány ekonomickou slabostí. Putin přenastavil zahraniční politiku Ruska, ta se začala orientovat především podle domácích ekonomických zájmů Ruska, což je nazýváno ekonomizací ruské zahraniční politiky. Dalším důležitým aspektem Putinovy zahraniční politiky je tzv. evropeizace: Zdůraznil, že evropské směřování je tradičně pro Rusko tím nejdůležitějším.

Po svém nástupu Putin signalizoval otevřenost vůči NATO. V roce 2000 odpověděl na otázku Davida Frosta ohledně ruského členství v NATO: „Proč ne?“ Odpověď nebyla zcela vážná, ale ze strany Putina to byl signál toho, o čem sám Putin v interview hovořil. Komentoval to takto: „Rusko je součástí evropské kultury a neumím si představit mou zemi odstřižnou od Evropy nebo do toho, co jsme zvyklí nazývat „civilizovaným světem... považovat NATO jako nepřítele je pro Rusko destruktivní.“ V prvním volebním období se Putin zaměřoval na vztahy s VB, do kterých vkládal velké naděje. S USA to v tomto období bylo komplikovanější, protože Clinton skončil a Bush přehodnotil politiku vůči Rusku, která byla za Clintonovy éry velmi přátelská.

Tonny Blair byl první, kdo pogratuloval Putinovi k vítězství ve volbách a Putinova první zahraniční cesta vedla právě do VB. I po pozdějším zlepšení rusko-amerických

vztahů Rusko dále udržovalo úzké partnerství s EU, která představovala 40 procent zahraničního obchodu RF, ačkoliv Rusko představovalo pro EU (15 členských zemí) pouze 3,3 procenta zahraničního obchodu. Rusko má největší světové zásoby plynu a stalo se tak jeho hlavním dodavatelem do západní Evropy.

Dohoda o partnerství a spolupráci, která vstoupila v platnost již v roce 1997, zaručuje pravidelné setkávání na summitech EU-RF a spolupráci ve 4 oblastech: ekonomika, věda a technologie, politický dialog o významných politických tématech včetně lidských práv a nakonec soudnictví a domácí politiky (obchod s drogami, praní špinavých peněz a organizovaný zločin). Evropská strategie vůči Rusku z roku 1999, platná na čtyřleté období, byla: „zajištění větší koherence ve vztazích s Ruskem, spolupráce v takových oblastech jako je konsolidace demokracie, integrace Ruska do společného evropského ekonomického a sociálního prostoru, stabilita a bezpečnost v Evropě a koordinace v záležitostech společných výzev jako životní prostředí a migrace.“

Prozápadní orientaci potvrzuje i doktorka historie Lilie Ševcovová ve své knize *Putin's Russia*. V další části se budu věnovat především její analýze. V následujících odstavcích tedy znovu budu uvádět odkazy k citacím pouze v těch případech, kdy budu doplňovat její poznatky jinými zdroji. Ševcovová popisuje Putina jako liberála, stratéga a zároveň populistu. Nazývá ho mužem konsenzu, autoritářským politikem, ruským patriotem a současně prozápadním politikem. Své přesvědčení vyjadřuje např. slovy: „He continued his Pro-Western foreign policy, moving further in institutionalizing Russia's relations with the West and building trust with its Western partners“ „Pokračoval ve své pro-západní politice, podporoval institucionalizaci ruských vztahů se západem a budoval důvěru se svými západními partnery.“

Na začátku roku 2002 američtí vrchní představitelé viděli americko-ruské vztahy jako nejlepší v historii. Bílý Dům pokračoval ve chvále Ruska jako „klíčového člena“ mezinárodní anti-teroristické koalice. Ale po všech těch smlouvách, na které Rusko přistoupilo a po Americké invazi do střední Asie apod. ztrácel samotný Putin uvnitř Ruska podporu ve své pro-západní politice. „Long-term marriage between Moscow and Washington is impossible.“ „Dlouhotrvající manželství mezi Moskvou a Washingtonem je

nemožné,“ byl verdikt ruských analytiků. Co Bílý Dům nazýval koalicí, většina Rusů považovala za „lehký flirt.“ (překlad můj – T. S.)

Krokem pro vzájemné zlepšení vztahů mezi USA a RF bylo zřízení Rady NATO-Rusko. Rada NATO-Rusko byla založena v roce 2002. V rámci NRC spolu členské státy a Rusko spolupracují jako rovní partneři, Rada tak slouží jako nástroj pro konzultace, spolupráci, hledání konsensu, společné rozhodování a společné akce. Činnost Rady NATO-Rusko byla přerušena po nepřiměřené intervenci Ruska v Gruzii v srpnu 2008, obnovena byla v březnu 2009. NRC nahradila dřívější fórum pro konzultace a spolupráci Stálou společnou radu Rusko-NATO (PJC), která byla vytvořena v roce 1997 (natoaktual.cz, 2015).

Generální sekretář NATO lord George Robertson komentoval vznik rady takto: „The leaders of twenty of the world’s most powerful nations assembled, not to carve up the world, but to unite it. „Lídři dvaceti nejmocnějších velmocí zasedli, ne aby rozštěpili svět, ale aby jej spojili“ (překlad můj – T. S.). Putin byl také pozitivní a řekl: „We’ve come a long way from confrontation to dialogue and from confrontation to cooperation.“ „Ušli jsme dlouhou cestu od konfrontace k dialogu a od konfrontace ke spolupráci.“ (překlad můj – T. S.) Zároveň však dodal, že kooperace neznamena automatickou podporu všech akcí NATO, jež se rozhodne podniknout

Na zasedání G8 v Kanadě byl Putin velmi sebevědomý a cítil se jako rovný člen. Rusko bylo na stejné úrovni jako ostatní a ne jako stát žádající pomoc od druhých. Kreml dokázal, že dokáže být plnohodnotnou součástí západního společenství, a tak se v reakci na tuto skutečnost skupina rozhodla udělit Rusku status plnohodnotného člena, ačkoliv ruská ekonomika nevykazovala požadovanou vyspělou úroveň. Bylo to, jak píše autorka: „acknowledgement of Putin’s pro-Western policy“ „Ocenění Putinovské prozápadní politiky.“ (překlad můj – T. S.) Vyspělé země také slíbily Rusku finanční příspěvek ve výši 20 miliard dolarů na zabezpečení a následné zničení zbraní hromadného ničení, k čemuž se Rusko zavázalo. Dalším vstřícným krokem vůči Rusku bylo umožnění, aby se na jeho území uskutečnil summit států G8 v roce 2006. Avšak příklonem k Západu nechtělo Rusko oslabit či ztratit vztahy s ostatními zeměmi, a tak po summitu s Bushem a utvoření rady Rusko-NATO odjel ruský ministr obrany Sergej Ivanov vysvětlit tuto skutečnost do ČLR .

Následovala setkání Putina v rámci Šanghajské organizace pro spolupráci, konzultace se členy Evropsko-Asijské Ekonomické Unie a individuální setkání s prezidenty Ukrajiny a Běloruska, kde všechny ujistil o přetrvávání ruských závazků. Všechny tyto kroky vedly k formulaci Putinovy doktríny zahraniční politiky: „prozápadní orientace, prioritou ekonomických zájmů v zahraniční politice a normalizace vztahů mezi Moskvou a jejími sousedy, především bývalými státy SSSR.“ „Putin's multivectored approach, however, differed sharply from Primakov's multipolarity – Putin demonstrated that the West is the priority for him.“ „Putinovy různorodé kontakty se však výrazně lišily od Primakovovy multipolarity – Putin dával najevo, že Západ je jeho prioritou. (překlad můj – T. S.)

Ale řada nejbližších spolupracovníků byla konzervativní a vůči této pro-západně orientované doktríně se vymezovala. Autorka, která se mimo jiné odkazuje i na vyjádření deníku *the Economist*, vidí hlavní problém v tom, že: „(...) Russia's turn towards the West was made in the same old undemocratic way – without any attention to society, without any effort at explanation.“ „(...) Ruské směřování k Západu bylo provedeno toutéž starou nedemokratickou cestou – bez jakékoliv pozornosti vůči společnosti, bez jakékoliv snahy o vysvětlení.“ (překlad můj – T. S.)

Roztržku mezi Ruskem a USA přinesla válka v Gruzii. Putin citoval Bushe o preventivní válce a chtěl agresivní vojenský útok na vzbouřence. Proti takovému agresivnímu zásahu se ale postavily jak USA, tak Rada Evropy. K tomu se přidaly americké sankce vůči třem ruským podnikům, jež nařkly z dodávání zbraní státům podporující terorismus. Odborníci čekali rozvrat americko-ruských vztahů a nárůst ruského nacionalistického anti-amerikanismu. Nicméně Putin se dále držel prozápadní orientace jakožto jediné možnosti ruské modernizace.

Prozápadní orientaci Ruska však zkomplikovaly události z konce roku 2002, kdy USA plánovaly vojenskou akci v Iráku (moje pozn. podrobněji rozpracováno v knize *Putin Russia's Choice*). Rusko se strachovalo o své investice v Iráku, nesplacení jeho dluhu ve výši 8 mld. dolarů a ohrožení ruských kontraktů s ropou v ceně mnoha miliard. Obava byla o to větší, přihlédneme-li ke stále neukončené válce v Afganistánu.

USA očekávaly, že se Rusko přikloní k intervenci do Iráku především z důvodu jeho zájmu na uspořádání Iráku po pádu Saddama. Rusko se dostalo do pozice, kdy se mohlo přiklonit k bloku podporujícímu intervenci reprezentovanému VB a USA, nebo k bloku odmítajícímu intervenci v čele s Francií a Německem, k němuž se Putin nakonec přiklonil. Podle amerického ambasadora v Rusku příčina tohoto rozhodnutí tkví v tom, že Rusku nebyla nabídnuta dostatečně výhodná nabídka za podporu intervence. Americká přítomnost ve střední Asii a na Kavkaze, rozšiřování NATO a plány americké raketové obrany v Evropě byly považovány ruskými elitami nejen za dlouhodobé, ale i okamžité hrozby. Také Putin potřeboval podporu před dalšími volbami a veřejné mínění bylo nakloněno proti Buschovi. A tak kladl důraz na dodržování mezinárodního práva. Čili došlo k rozporu, zda má Putin hájit ekonomické zájmy Ruska (podpořit intervenci), nebo hájit mezinárodní právo (proti intervenci), nebo udržet dobré vztahy s USA (pro intervenci). Nakonec se z výše uvedených důvodů rozhodl vystupovat proti intervenci.

Jedním z nejdůležitějších a nejvíce diskutovaných témat současných vztahů mezi Evropskou unií (EU) a jejím největším východním sousedem Ruskou federací (RF) je problematika energetické spolupráce a bezpečnosti. Rostoucí dovoz ruské ropy a zemního plynu do EU během 90. let minulého století korespondoval s rostoucí potřebou Ruska zajistit si pro export svých energetických surovin lukrativní evropské trhy. Realizace této vzájemné závislosti mezi Evropskou unií a Ruskem vedla následně v roce 2000 k založení Energetického dialogu EU-Rusko jako institucionálního nástroje, který měl přispět ke zlepšení energetických vztahů mezi oběma stranami (Tichý, 2011: 4).

Ke zhoršení vztahů, které byly zpočátku slibné, přispěly zejména spory Ruska s Ukrajinou o ceny zemního plynu v letech 2006 a 2009, nebo krize mezi Ruskem a Běloruskem v lednu 2007, které bezprostředně ohrožily energetickou bezpečnost EU. Tyto spory následně rozvířily v členských zemích debatu o důvěryhodnosti Ruska jako spolehlivého obchodního partnera (Tichý, 2011: 4 – 5).

Rusko zastavilo dodávky plynu na Ukrajinu, s odůvodněním, že Kyjev odmítl akceptovat zvýšení cen, kterým by se srovnaly s cenami světovými. Rusko-ukrajinská plynová válka, během které došlo k omezení dodávek plynu do řady států EU, skončila 4. ledna 2006. Ruský energetický gigant Gazprom se tehdy dohodl s ukrajinskou monopolní

společností pro distribuci ropy a zemního plynu Naftogaz na importní ceně a obě strany podepsaly smlouvu do roku 2010. Na začátku března 2008 pak ruská energetická společnost Gazprom opět omezila dodávky zemního plynu na Ukrajinu. Podle tvrzení Gazpromu neměl Kyjev uzavřenou dohodu o platbách na rok 2008 a z předchozího roku zbýval ještě nesplacený dluh. Dodávky plynu na Ukrajinu byly obnoveny přibližně po čtyřech dnech. V listopadu 2008 pak Gazprom znovu obvinil Ukrajinu (resp. její ropný a plynárenský monopol Naftogaz) z dluhu, převyšujícího 2 mld. dolarů (euroskop, 2009).

Po tom, co se koncem prosince 2008 obě strany nedohodly na výši ceny zemního plynu pro rok 2009 a výši poplatků za tranzit plynu do Evropy, ruský energetický gigant Gazprom 1. ledna 2009 zastavil dodávky plynu Ukrajině. Gazprom následně obvinil Ukrajinu z neoprávněných odběrů plynu, Kyjev to popřel s tím, že je nucen odebírat část plynu z technických důvodů. 7. ledna pak Gazprom dodávky plynu do Evropy přes Ukrajinu zastavil úplně. Následkem toho zůstala přibližně na dva týdny částečně nebo zcela bez dodávek zemního plynu většina členských i nečlenských států EU. Celý spor nakonec skončil po dvou týdnech, kdy došlo k obnovení celkového objemu dodávek plynu do Evropy (euroskop, 2009).

V rámci Energetického dialogu EU-Rusko (2007) byly stanoveny 3 tematické skupiny: skupina pro energetickou účinnost, skupina pro energetické strategie, prognózy a scénáře a skupina pro sledování vývoje energetických trhů (Tichý, 2011: 5 – 6). V první skupině zaznamenaly úspěch především otázky úspor v oblasti nakládání s energetickými zdroji, obnovitelnými zdroji energie a legislativním vývojem v těchto oblastech. Obě strany si například vyměnily informace o technologiích na redukci spalování zemního plynu. EU a RF začaly také spolupracovat v oblasti energetické účinnosti, úspor energie a ochrany klimatu. EU a RF se také v rámci Kjótského protokolu dohodly na cílech pro snížení emisí CO₂, stejně jako na nástrojích k dosažení těchto cílů. Částečný úspěch lze najít i ve druhé skupině, kde se EU a RF dohodly na vzájemně přijatelné změně v otázce dlouhodobých smluv na dodávky zemního plynu (Tichý, 2011: 5).

Neúspěch však aktéři zaznamenali v rámci třetí skupiny pro sledování vývoje energetických trhů, která se zabývá výměnou informací a legislativním vývojem v oblasti energetických trhů, včetně procesu liberalizace. Evropská unie trvá na požadavku

dokončení liberalizace vnitřního trhu s elektřinou a zemním plynem a na povinnosti zajištění tzv. unbuidingu, tj. vlastnické oddělení produkčních kapacit od přenosu a distribuce energií, což upravuje třetí liberalizační balíček schválený EU. Podle politických představitelů Ruska ohrožuje liberalizační balík energetickou bezpečnost a spolupráci s EU a brání rovnému přístupu ruských subjektů na trhy členských států. EU naopak vadí, že Gazprom uzavírá s evropskými zákazníky smlouvy na období 25 – 30 let, což je v kontextu obchodních praktik evropského trhu podmínka, která může být kvalifikována v rozporu s pravidly hospodářské soutěže (Tichý, 2011: 5 – 6).

Avšak za dílčí úspěch lze považovat skutečnost, že v rámci třetí skupiny EU s RF podepsaly 16. 11. 2009 v Moskvě Memorandum o mechanismu včasného varování. Nový dokument měl zabránit přerušení exportu ruských energetických dodávek do Evropy a odstraňovat důsledky potenciální energetické krize. V praxi to znamená informovat se předem s předstihem o možných výpadech dodávek ropy, zemního plynu a elektřiny, konzultovat vzniklou situaci a společně pracovat na řešení situace. V únoru 2011 byla tato smlouva ještě aktualizována. Stanovila společné akce koordinátorů Energetického dialogu EU – Rusko zaměřené na překonání nouzové situace (Tichý, 2011: 7).

Současnou situaci v energetické politice EU – RF popisuje významný oxfordský energetik James Henderson jako situaci bez dialogu napjatou vzájemnými sankcemi, které však nemají reálný dopad, ale mohou způsobit problémy s produkcí v příštích několika letech. Za mnohem důležitější James Henderson považuje změnu energetického trhu v EU, tedy implementaci třetího energetického balíčku a prosazení obecnějšího konceptu energetické unie. Energetická ekonomie Evropy se transformuje, což na Rusko bude mít dle něj dopad, protože Evropa zůstane jeho nejdůležitějším zákazníkem v oblasti fosilních paliv (Priknerová, Zenkner, 2015).

Evropská unie dlouhodobě deklaruje snahu snížit závislost EU na dodávkách ruského plynu. Projektem původně splňujícím představu o diversifikaci dodávek byl plynovod Nabucco, který měl přivádět plyn z Azerbajdžánu do států jihovýchodní a střední Evropy. Bohužel od začátku (rok 2002) se setkával s problémy, jež se týkaly zejména financování a nároků zúčastněných států, hlavně Turecka. Svoji roli také hrálo Rusko svým konkurenčním plynovodem South Stream, jehož přípravy začaly v roce 2007. Po

propuknutí ukrajinské krize se mnohé ve vztazích EU – Rusko změnilo. V poslední době od obou stran, tedy od EU a Ruska zaznívala dvě zásadní stanoviska. Z ruské strany bylo slyšet názory, že Rusko může dodávat plyn jinam, především do východní části Asie. Ze strany EU zase odpověď v podobě slov „energetická bezpečnost“. Pod pojmem energetické bezpečnosti EU míní především propojení plynárenských soustav hlavně pomocí staveb lokálních plynovodů, snížení energetické náročnosti nebo budování či pronájem terminálů LNG (Schindler, 2015).

Během Putinovy vlády se také cena ropy dostala na maximum 150 dolarů, a pak klesla na 50 dolarů. Ruský průmysl vospěl, produkce nalezišť na Sibíři poklesla a naopak vzrostla potřeba investic napříč ruským územím. S konsolidací energetiky pod kontrolou státu a vysokou cenou nebyl o cizí investice zájem. Pád cen ropy způsobil řadu finančních a technických výzev. Od roku 2011 už je opět vidět zapojení společností Exxon, Shell, Statoil nebo ENI, či investice BP v Rosněftu. Potom přišel kolaps cen ropy v roce 2014 a stejná potřeba peněz a investic jako v 90. letech, nicméně zahraniční firmy nemohou kvůli sankcím investovat (Priknerová, Zenkner, 2015).

Vladimír Putin 1. prosince 2014 v Ankaře prohlásil, že South Stream ruská strana považuje za mrtvý a budou pracovat na náhradním řešení, jež by měl být plynovod přivádějící plyn přes Černé moře až k řeckým hranicím. 14. ledna zmíněného roku jednal evropský komisař pro energetiku Maroš Štefčovič v Moskvě, kde mu bylo sděleno, že transport plynu přes Ukrajinu v roce 2019 končí a EU, pokud má zájem o dodávky plynu z Ruska, bude muset vybudovat potřebnou infrastrukturu až k řeckým hranicím, kam by měl přivádět ruský plyn plynovod Turkish Stream (Schindler, 2015).

O uzavření dohody s ČLR hovoří James Henderson takto: „Dohoda je politicky důležitá, protože plynovod zformuje základy pro rozvoj infrastruktury na východní Sibíři. Myslím, že to má jak domácí, tak mezinárodní kontext. Pro Gazprom je to marginální projekt a za stávajících cen plynu pravděpodobně prodělečný.“ (Priknerová, Zenkner, 2015) O zájmu RF v oblasti Arktidy pak následovně: „Ruská Arktida je velmi významný dlouhodobý projekt. Arktida je důležitá nejen kvůli ropě, ale i geopoliticky. Pokud máte důvod v Arktidě být, tak tam jdete. Jak významná bude Arktida pro postavení Ruska na ropném trhu, to je otázka. Ropa tam rozhodně je, ale náklady na těžbu budou vysoké. Navíc je tu

velké riziko pro životní prostředí. Myslím si, že jakákoliv významnější ruská produkce bude vidět až po roce 2030. Pokud se ceny ropy nedostanou ke 100 dolarům za barel, nebudou mít firmy o tento zdroj zájem.“ (Tamtéž, 2015)

Zatímco Putin vidí ruskou pozici jako nevýhodnou, což se projevuje např. na požadavku, který formuloval takto: „Rusko by mělo v celosvětovém měřítku v budoucnu vyžadovat platby za strategické suroviny v rublech, neboť monopolní platby v dolarech v energetickém odvětví poškozují ekonomiku země.“ (novinky.cz, 2014) Jiní politici a odborníci vidí ruskou energetickou politiku jako již teď samu o sobě příliš prosazující své vlastní zájmy. Například Michael Romancov je přesvědčen, že Rusko používá své nerostné bohatství k rozšíření svého vlivu a znovunabytí statutu supervelmoci. Čili jde podle něj o zneužívání svého nerostného bohatství v politickém boji. Avšak zároveň dodává, že je očividné, že samotné nerostné bohatství je nedostatečné k tomu, aby se Rusko stalo supervelmocí (Romancov, 2011: 73).

3. Napětí mezi Ruskou federací a Západem

Edward W. Walker, komparativní politolog z University of California, který se zabývá Ruskem a dalšími následnickými státy SSSR od 90. let, vystoupil v Berkeley 2. prosince roku 2014 na své přednášce s následujícími názory, týkajícími se konfliktu na Krymu a Ukrajině jako celku: „Za prvé, nesouhlasím s převládajícím přesvědčením, že konflikt není vyvolán ideologií. Naopak, podle mého názoru zahrnuje zásadní střet principů - nebo pokud dáváte přednost jiné formulaci, střet světových názorů. A za druhé jsem přesvědčen, že existuje nestabilní rovnováha vojenských sil podél západních hranic Ruska, což zvyšuje motivaci Moskvy použít vojenskou sílu.“ (Walker, 2014, zde i dále překlad můj – T. S.)

Negativně se také staví k rozšiřování Severoatlantické aliance: „Dlouho jsem byl ve věci vztahů mezi USA a Ruskem alarmistou. Ačkoliv tyto vztahy měly své vzestupy a pády, jsem přesvědčen, že trend byl od poloviny 90. let rozhodně negativní. Také jsem se dlouho obával možného střetu s Ruskem kvůli rozšiřování NATO, a to zejména poté, co se Bushova administrativa rozhodla pro nátlak na spojence, aby na summitu NATO konaném v březnu 2008 v Bukurešti nabídli akční plány členství Ukrajině a Gruzii (ačkoliv tento nátlak byl neúspěšný).“ (Tamtéž, 2014)

Z druhé strany v souvislosti právě s Ukrajinou a Gruzii se ruská zahraniční politika poněkud rozchází. V sedm let starém rozhovoru pro televizi ARD šéf Kremlu v souvislosti s obsazením Jižní Osetie a Abcházie vylučuje, že by podobný scénář postihl také Krym. Válku a následnou okupaci gruzínských území Moskva obhajovala ochranou ruských obyvatel, podobně jako při anexi Krymu v roce 2014. Ve zmíněném rozhovoru z roku 2008 Putin tvrdí, že národnostní pnutí na Krymu je věcí Ukrajiny a její hranice bude Rusko respektovat podle platných smluv (ceskatelevize.cz, 2015).

Walker dále hovoří o tom, že válka s Ruskem může mít stejně katastrofické následky jako válka se Sovětským svazem počátkem 50 let. Upozorňuje na vysoké vojenské a především jaderné kapacity Ruska. Politiku Západu vůči Rusku považuje již od 90. let za chybnou a vidí v ní podstatnou příčinu dnešního konfliktu. Dle Walkera udělaly

USA a jejich spojenci v politice vůči Rusku dvě základní chyby. „První byl pokus vystavět bezpečnostní architekturu v Evropě po studené válce kolem rozšiřování NATO.“ (Walker, 2014) Jako alternativní přístup by preferoval „(...) vytvořit celoevropskou bezpečnostní strukturu, která by zahrnovala Rusko - například prostřednictvím proměny OBSE (...).“ (Walker, 2014)

Druhou chybou pak dle Walkera byla „neschopnost uznat, jak neliberálním a odcizeným od Západu se Rusko stává, a podniknout kroky, které by před nynější krizí odvrátily konfrontaci. Měl bych zdůraznit, že "neliberální" je zde přiměřený výraz, ne "nedemokratický". Lze se přit, zda je Rusko v nějakém smyslu "demokratické" - nepochybně však významná většina Rusů podporuje režim i nynější vedení. Skutečným problémem je, že se Rusko stalo hluboce neliberálním a ve výsledku protizápadním - a ještě ve větší míře protiamerickým.“ (Walker, 2014)

Sergej Alexandrovič Karaganov, ruský politolog a ekonom a také bývalý poradce ruských prezidentů Jelcina a Putina zdůrazňuje především nevybíravé ekonomické nátlaky na Rusko. Dle jeho názoru na Ukrajině bylo přesvědčení, že Evropská unie jí dokáže pomoci, ale přitom od ní nedostala žádné peníze. Pokud nějaké peníze byly přislíbeny, pak se vždy jednalo o marginální částku. EU zkrátka chtěla dostat Ukrajinu zadarmo. Jakmile se vláda Ukrajiny začala přiklánět ze strany na stranu (k EU, k Rusku), tak EU od peněz upustila. EU si je podle slov Karaganova vědoma, že Ukrajina nesplňuje žádné ekonomické předpoklady ke vstupu do EU. EU začíná prohrávat tento boj s Ruskem. Upozorňuje, že kroky Ukrajiny, která se obracela na EU s požadavkem o peníze, aby dostala více finančních prostředků od Ruska, jsou neakceptovatelné. Také dodává, že Rusko dalo jasně najevo EU, že se může ekonomicky obrátit i na Východ, což již také probíhá, např. ve spolupráci s ČLR (Karaganov, 2013).

S. A. Karaganov se domnívá, že současné americko-ruské vztahy se nacházejí na nejmrazivějším bodě za několik desetiletí: „Ano, jsou horší, než byly kdykoliv za mého života, krom krátké doby po nástupu Reaganovy administrativy. Ve skutečnosti naše vztahy velmi připomínají toto období. Podobá se mu americká politika i ruský přístup se mu podobá...takže jsme zpět v nejhorším bodě americko-ruských vztahů.“ (eurozpravy.cz, 2014) Příčina tensí je podle Karaganova jednoznačná a dá se říci, že se shoduje s názorem

Walkera. Karaganov tvrdí, že: „Hlavním důvodem byla expanze západní sféry vlivu a kontroly, především NATO, do ruské bezpečnostní sféry a ruské zájmové sféry, o nichž se Rusko domnívá, že jsou životně důležité pro jeho bezpečnost.“ (eurozpravy.cz, 2014)

Další ruský expert na mezinárodní vztahy Sergej Rogov doplňuje problematiku následujícím komentářem: „Současná situace spíše vypadá jako studený mír. Ale ještě jsme nedosáhli dna. A pokud budeme pokračovat v sestupu, mohl by vzniknout nový studenoválečný typ vztahů. USA a Rusku se nepodařilo nalézt strategii pro integraci Ruska. Bylo zde mnoho pěkných slov, mnoho deklamací, ale žádná skutečná politika, jak Rusko angažovat. (...) Máme přitom mnoho společných zájmů - nešíření jaderných zbraní, terorismus, Islámský stát, Írán, Severní Korea, klimatická změna - ve skutečnosti ale byly všechny tyto společné zájmy zatlačeny do pozadí.“ (Tamtéž, 2014)

„Co se týká ukrajinského vstupu do NATO, Rusko dalo najevo, že je to nepřijatelné, jelikož by to znamenalo 2000 kilometrů dlouhou neubránitelnou hranici. A to je pochopitelně pro Rusko netolerovatelné,“ poukazuje Karaganov na důležitý strategický aspekt celé krize. To si myslí i Rogov: "Rusko se obává, že by Ukrajina mohla vstoupit do NATO. To je jako kdyby se Kanada a Mexiko přidaly k rivalově nepřátelské vojenské alianci,“ přirovnává k pohledu v USA.“ (Tamtéž, 2014)

Politolog Jan Šír, působící na fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy, je vůči Rusku naopak kritický. O konfliktu na Ukrajině, především anexi Krymu, se vyjádřil, že se zatím nejedná o mezistátní konflikt, ale vměšování Ruska do záležitostí jiného státu. Dle jeho slov pouze rozhodný postoj USA a EU a dalších států NATO, respektive jejich konkrétní činy, mohou dostat Rusko z Krymu. Vidí možnost ve zmrazení spolupráce, finančních sankcích a vízových limitech pro konkrétní osoby. USA i EU se však podle Jana Šíra bojí reakce Ruska. Dodává, že USA jsou přetíženy svými globálními závazky, které mají všude jinde po světě, kde v mnoha ohledech jsou závislé na součinnosti Ruska – jako je Afganistán a Sýrie. Ukrajina, jakožto nečlen žádné organizace, se nemůže spoléhat na to, že kvůli ní někdo půjde do války. Občanská společnost je dle jeho mínění demoralizována a legální opozice prakticky neexistuje. Krymská krize může eskalovat. Kvůli vztahu s etnickými menšinami Rusko může destabilizovat i území jiných evropských států jako jsou například pobaltské republiky (Šír, 2014).

Michael Romancov přirovnává současnou zahraniční politiku pod vedením Vladimíra Putina za jakýsi návrat do sovětských dob, což popisuje následovně: „Lety strategických bombardérů, neustálé zkoušení nových raketových systémů, přítomnost ruského námořnictva v odlehlých oblastech světových oceánů - to je demonstrace síly. Na tu si budeme muset zvyknout. Bylo to v sovětských dobách, bude to tak i teď, čili v tom bych neviděl nic zásadního nebo znepokojivého, Rusko se navrácí na pozici, na které bylo.“ (Romancov: 73, 2014) Ve srovnání s ČLR hovoří o Rusku takto: „Čína je celkem jednoznačně schopná akceptovat, že jí mezinárodní obchod přinesl uznání, úspěch a zvýšil její váhu, Rusko má celou dobu přesně opačné pocity.“ (Tamtéž, 2014)

Krym byl součástí Ruska až do roku 1954. Při příležitosti oslav 300. výročí připojení Ukrajiny k Rusku daroval Nikita Chruščov poloostrov Ukrajinské sovětské socialistické republice. Měl k tomu správní, ekonomické a kulturní důvody. Sám Chruščov byl rozený Ukrajinec a nepočítal s tím, že by se Sovětský svaz mohl někdy rozpadnout (ceskatelevize.cz, 2014). Na poloostrově je umístěna ruská Černomořská flotila. Podle Putina však nebyl důvodem anexe Krymu strategický význam Krymského poloostrova v černomořském regionu, ale to, že jsou v něm obsaženy "prvky historické spravedlnosti." Západní sankce uvalené na Rusko po anexi mají podle Putina jen zastavit posilování Ruska coby globální velmoci, čímž znovu upozorňuje na historickou tendenci oslabovat Rusko: „Byli jsme svědky takových pokusů v průběhu celých ruských dějin od carských dob. Tato snaha zastrážit Rusko, tato politika je známá dávno, už staletí. Není to nic nového,“ prohlásil Putin (novinky.cz, 2015).

„Politická krize na Ukrajině trvá od listopadu roku 2013, když Viktor Janukovyč odmítl podepsat asociační dohodu s EU. Po změně u moci v zemi a únorových střetech na Majdanu se Krym připojil k Rusku, zatímco Luhanská a Doněcká oblast se prohlásily za nezávislé „národní republiky.“ V dubnu 2014 Kyjev započal silovou operaci proti domobraně na východu země, která pokračuje doposavad.“ (interfax.ru, 2015) Na této interpretaci se shodnou ruská média, přičemž se vyhýbají západní formulaci „anexe.“ Hovoří o „připojení Krymu“ a upozorňují na jednostranné vyhlášení nezávislosti zmíněných „národních republik.“

Zpočátku ruská média informovala, že se na facebookových stránkách ministerstva zahraničí Ruské federace objevila zpráva, ve které Rusko oficiálně uznalo nezávislost

těchto samozvaných republik tímto textem: „Volby v doněckém a luhanském regionu se uskutečnily v celku organizovaně za vysoké účasti voličů. Vážíme si vyjádření vůle obyvatel Jihovýchodu. Zvolení zástupci obdrželi mandát k řešení praktických úkolů spojených se zabezpečením normálního života v regionu.“ (novorus.info, 2014) Později však Gazeta.ru přinesla prohlášení o tom, že Rusko oficiálně oblasti neuznalo, i když to ministr zahraničí Lavrov původně sliboval. Přes tlak ruských novinářů se tiskový mluvčí a obecně ruská politická reprezentace k tomu dále nechtěli vyjadřovat, a tak noviny zůstaly pouze u spekulací (gazeta.ru). Nicméně i přesto ruské noviny stále popisují životní situaci v těchto oblastech a přicházejí s osobními katastrofickými příběhy lidí, kteří tam žijí. „Za Janukovyče jsme žili lépe,“ sděluje ruských novinářům postarší občanka Donbasu.“ Dozvídáme se, že bez střechy nad hlavou je na Donbasu více než milion obyvatel. (bbc, ruská služba, 2015).

U událostí na Majdanu je politická interpretace shodná s novinářskou a poukazuje na krveprolití způsobeném „pravým sektorem“ a angažovanosti USA v převratu. Noviny se obracejí pro potvrzení těchto verzí i na americké odborníky, avšak většinou ty, kteří dlouhodobě kritizují politiku USA, tak jako Eric Zuesse, jenž obviňuje USA, že převrat na Ukrajině chystaly již dlouho předem. Na ruském serveru „myrussianews“ se dočteme, že podle zmíněného amerického analytika „prezident USA Barack Obama vykresluje ruského prezidenta jako agresora, ačkoliv sám je nucen ochraňovat zájmy své země.“

Ve spojitosti s Majdanem ruská média často akcentují tzv. „Pravý sektor,“ který zpravidla definují jako „ukrajinské spojení radikálních nacionalistických organizací. V lednu a únoru 2014 se bojovníci hnutí účastnili střetnutí s milicemi a záboru administrativních budov, ale také od dubna potlačení protestů na východu Ukrajiny.“ (russian.rt, 2015) Dále poukazují na jejich násilnosti spojené s revolucí, např. při napadení autobusu s nevinnými lidmi, nebo při zapálení odborové centrály, kde zemřela spousta lidí, což je detailně rozpracováno v ruském dokumentu Krym, cesta do vlasti (youtube, 2015).

Ruská média se často zaměřují na kroky ukrajinské vlády, ukrajinská média a také na osobní profily nejvyšších představitelů Ukrajiny. Nejčastějším objektem pro ruské sdělovací prostředky je prezident Porošenko. Např. Komsomolská Pravda se důkladně zabývá sídlem nového prezidenta, o němž deník píše: „Ohodnotit jej zevnitř není možné – novináře tam nepouští. Ale z vnějšku je Porošenkovo sídlo jednoznačně bohatší než rezidence Janukovyče. Zde je možné pocítit současný rozmach říše.“ (kp.ru) Dále poukazuje na hodnocení časopisu Forbes, který odhaduje, že Porošenko na svém businessu

s čokoládovými výrobky zbohatl o 1,3 miliardy dolarů a umisťuje se tak na sedmém místě mezi nejbohatšími Ukrajinci (kp.ru).

Stejné téma rozebírá např. i Ruská pravda, která komentuje podnikání prezidenta následovně: „Nehledě na aktivní anti-ruskou pozici prezidenta Ukrajiny Petra Porošenka jeho ‚čokoládový‘ business stále aktivně vydělává peníze v Rusku. Celkový zisk korporace Roshen v roce 2014 činila 13, 6 milionů dolarů.“ Nicméně v ruském tisku lze objevit i kladné hodnocení kroků ukrajinského prezidenta, kdy ho chválí za označení Pravého sektoru jakožto „teroristické organizace“ (mk.ru).

„Prokuratora dostala právo uskutečnit prohlídku televize ‚112 Ukrajina‘ a vzít všechny počítače, digitální média apod. Jedním slovem vzít firmě všechny výrobní prostředky. Toto právo jí dal 16. října (moje pozn. 2015) soud. Prokurátoři ho mohou využít kdykoliv během měsíce ode dne rozsudku soudu,“ informuje Komsomolská Pravda. (kp.ru) Zaujatost ukrajinské moci demonstruje silnou nevolí ukázat lidem, že „(...) Porošenko podal ruku Putinovi (nebo opačně) 2. října v Paříži. Obyčejné protokolární podání ruky před jednáním, jež se považuje za normu diplomatického protokolu, způsobilo bouři v Kyjevě a jeho okolí. Spíše ani ne ono samotné jako ukázka tohoto procesu v televizním přenosu.“ (kp.ru)

Ruská média často zpochybňují i ukrajinské volby. TASS přichází se zprávou: „Volby do orgánů místních správ, které se plánují na Ukrajině, půjdou na ruku politikům, nikoliv obyvatelstvu. Prakticky žádný ze slibů kandidátů nebude vyplněn, domnívají se experti.“ (tass.ru) Tato tvrzení TASS objasňuje tím, že kandidáti nejdou do voleb s žádným programem, který by se týkal místních samospráv, ale místo toho přebírají národní témata, která nemohou na této úrovni řešit. Lze zmínit kampaň Porošenkova bloku Solidárnost, která se držela tematiky ochrany země před válkou a provedení reformy, nebo téma války a míru nacionalistické strany Svoboda, které znovu nijak nesouvisí s volbami daného typu.

Děni na Ukrajině je často přibližováno také články, které informují o nacionalistických tendencích Ukrajinců. Lze zmínit článek Komsomolské Pravdy, jež čerpá z TASS, který informuje o soudním rozhodnutí, že Prapor Vítězství je symbolem komunistického totalitního režimu, a tak soud zakázal jeho používání. Soud tak zrušil rozhodnutí městské rady z roku 2011 o používání praporu v období oslav památky Dne vítězství ve Velké vlastenecké válce a osvobození hrdinského města Oděsy od německých fašistů, tím tak uspokojil požadavky nacionalistické strany Svoboda. Deník upozorňuje na rozmáhání se trendu zákazů. Dle deníku v ukrajinských médiích proběhla informace o tom,

že se poslanci Nejvyšší rady chystají projednat návrh zákona, který zakazuje na Ukrajině používat slovo „Rusko“.“ (kp.ru)

Závěr

Z mé práce vyplynulo, že Západ se integruje jak ve vojenské oblasti, především v rámci NATO, tak v ekonomické oblasti, kde je nejsilnějším integračním uskupením EU. V EU funguje do značné míry na nadnárodním principu, kde se členské státy, které jsou geograficky homogenní, dobrovolně vzdaly části vlastní suverenity, tudíž integrace členů neprobíhá pouze v ekonomické oblasti, ale také v mnoha politických oblastech, čímž se diametrálně liší od EEU, kde členové, geograficky heterogenní, na základě konsenzu spolupracují téměř výhradně jen v oblasti ekonomické. Dalším integračním projektem RF je uskupení BRICS, v němž se RF snaží opět spolupracovat v ekonomických záležitostech a vytvořit tak jakýsi konkurenční blok vůči Západu. Jistě by bylo zajímavé dále zkoumat možnou paralelu BRICS s Evropským sdružením volného obchodu známým pod zkratkou EFTA, které založila společně s dalšími geograficky a zájmově odlišnými evropskými státy Velká Británie v roce 1960 ve snaze konkurovat tehdy ještě Evropskému společenství. Nicméně postupně se všechny státy daly cestou užší integrace a většina z nich v 70. letech vstoupila do Evropského společenství.

Ruská zahraniční politika v porevolučním období prošla a dodnes prochází řadou změn. I proto jsem analyzoval podrobněji pouze působení Borise Jelcina, poté i nástup a s tím spojenou změnu politiky Vladimíra Putina. K současnější zahraniční politice již nejsou dostupné relevantní zdroje, navíc je pro spoustu analytiků zahraniční politika Ruska nečitelná a nepředvídatelná. Důležitým zlomem bylo odpoutání se od sovětské minulosti, uznání Ruska jako nástupnického státu SSSR a ponechání stálého křesla Rady bezpečnosti OSN, díky němuž RF stále může ovlivňovat zásadní měrou mezinárodní politické prostředí. Rovněž zásadní pro pozdější vývoj ruské zahraniční politiky byla ekonomická transformace, která je mnohými laiky i odborníky považována za neúspěšnou a jež měla určitý vliv i na chápání západního modelu společnosti ruskou elitou i ruskými občany a následný odklon od liberálního pojetí fungování státu dle západního měřítko. S nástupem Putina se Rusko drželo rozvoje spolupráce v blízkém zahraničí a politika začala být mnohem závislejší na ekonomických zájmech Ruska, namísto idealistického smýšlení. Putin se nebránil spolupráci se Západem, jelikož si byl vědom společných hrozeb a nutnosti spolupráce. V současnosti však dochází do jisté míry k izolaci Ruska kvůli ukrajinské krizi a vztahy se západními zeměmi se opět zhoršují. Někteří specialisté na

mezinárodní vztahy dokonce hovoří o nové formě studené války. Zásadní pro další výzkum, dle mého názoru, bude sledovat potenciál spolupráce mezi Ruskem a Západem v oblasti terorismu, který se stává opět možným společným zájmem mezi oběma „bloky.“

Ačkoliv obchod mezi Sovětským svazem a Evropským společenstvím fungoval již v minulosti, navíc za výhodnějších celních podmínek, než tomu bylo v jiných oblastech, v 90. letech po vzniku Ruské federace se vzájemná spolupráce Ruska a EU začala prohlubovat. Výraznější ochlazení vzájemných vztahů došlo až při sporu Ruska s Ukrajinou o ceny zemního plynu v letech 2006 a 2009, nebo sporů s Běloruskem v lednu 2007. Od této doby začala být aktuální debata o možných alternativách a dodnes EU vymýšlí možnosti, jak minimálně omezit energetickou závislost na Rusku budováním plynovodů z Asie, konkrétně z Azerbajdžánu, které by obcházely Rusko, případně dovozu až z Ameriky. Avšak změny probíhají spíše v rétorice než v konsenzu na konečném řešení, a tak vzájemná závislost se udržuje na stejné hranici. Z historického důvodu jsou závislejší na ruských energiích státy postsovětského bloku. Ke konfliktům také dochází v rozdílném pohledu na vlastnictví firem, jež těží ropu či plyn a také dodávají tyto komodity. Zatímco dle tzv. energetických balíčků EU musí být producent a dodavatel odděleni, v Rusku tomu tak často není. Navíc většinově státem vlastněný podnik Gazprom také nekoresponduje představám EU. I v této oblasti sťažuje vzájemný obchod zavedení sankcí, ale také RF ohrožuje historicky nejnižší cena za barel ropy na přelomu let 2015, 2016. Možný další výzkum v této oblasti by mohl být založen na komparaci vzájemných vztahů Ruska a jednotlivých zemí v závislosti na míře vzájemného obchodu, především s plynem.

Rusko-americké vztahy byly dle mnou vybraného vzorku expertů narušovány především rozšiřováním NATO, které vedlo ke kolizi zájmů Západu s Ruskem, které je tak obklopeno vojenskou aliancí a cítí se být ohroženo. Avšak RF je jedna z jaderných velmocí, což její postavení v bezpečnosti politice značně posiluje. Dalším problémem je neliberální směr RF, na který Západ nedokázal adekvátně reagovat a nyní není schopen pochopit, že Rusko preferuje zcela jiné pojetí nejen v ekonomické oblasti. Obecně lze tedy říci, že se nepodařilo dostatečně Rusko integrovat a nyní tento fakt vede k vzájemným rozepřím. Vzhledem k tomu, že Putin má velmi vysokou podporu obyvatel, dá se předpokládat, že na pozici prezidenta a vlády se příliš mnoho skutečností nezmění ani po volbách v roce 2016, naopak v USA končí v roce 2016 již druhé poslední funkční období Demokrat Barack Obama, a tedy v budoucnu by mohl výzkum podrobit analýze změnu vzájemných vztahů s příchodem nového prezidenta či prezidentky do čela USA.

Ruská a západní interpretace Ukrajinské krize se zcela rozcházejí. Západ argumentuje, že Rusko porušuje mezinárodní právo, poukazuje na nedodržení tzv. Budapešťského memoranda ze strany RF, v němž se Rusko zavázalo zachovat územní celistvost Ukrajiny, která se dobrovolně vzdala jaderného arsenálu. Západ používá výhradně termín anexe Krymu a obviňuje Rusko, že má své vojáky na území Ukrajiny a podněcuje k násilí. RF oproti tomu obhajuje své kroky právem národnostních menšin na sebeurčení a demokratickým referendem, jež proběhlo na Krymu, ačkoliv to je ze strany Západu kritizováno, jelikož proběhlo za přítomnosti ruských ozbrojených složek, což ruská strana zase interpretuje jako opatření k zajištění skutečně demokratického referenda. Ruská média ve většině případů názorově korespondují s oficiálními prohlášeními a názory státní moci, zabývají se nedemokratickým převzetím moci na Ukrajině, růstem nacionalismu a fašismu, účastí Západu na tomto převratu a neschopností, či netransparentností čelních vládních představitelů a prezidenta Ukrajiny.

Резюме

Российская Федерация вследствие распада Советского Союза и биполярного мира должна была полностью преобразить свою внешнюю политику. При Борисе Ельцине у России были хорошие отношения с Западом, но, с другой стороны, стабильность, экономика и политическое влияние России в мире чрезвычайно снизились. Одним из редких успехов России было сохранение постоянного членства в Совете Безопасности ООН, именно поэтому Россия до сих пор имеет «право вето». Россия также ввела понятие «ближнее зарубежье», которое означает интерес России в регионе бывших республик СССР – ныне стран СНГ, а также прибалтийских республик, Украины и Грузии.

После ухода Бориса Ельцина, к власти приходит Владимир Путин, у которого меняются не только внешнеполитические цели. Это время централизации, укрепления позиции Путина и обеспечения обществом долго желаемой стабильности. Владимир Путин поддерживает мысль о повторном приобретении Россией статуса супердержавы. Он хочет наиболее прагматически продолжать хорошие отношения с Западом, однако только тогда, пока они не расходятся с интересами России.

После окончания холодной войны США и европейские страны сосредоточили свои силы на совместное сотрудничество не только в области обороны, но и в области экономики. НАТО и ЕС начали расширяться в восточном направлении, и таким образом границы этих организаций приблизились к российским. Заметив эту тенденцию, Россия подвергла такое поведение Запада критике и упрекнула западные страны в угрозе суверенитету и безопасности России. Ответные шаги России были направлены не только на модернизацию вооруженных сил, но и на экономическое сотрудничество. В связи с этим Россия вместе с Белоруссией и Казахстаном основала Евразийский Союз.

По образцу Евросоюза Россия пытается укреплять взаимоотношения членов в экономической и политической областях. Вторым экономическим проектом является БРИКС. Члены БРИКС, Бразилия, Россия, Индия, ЮАР, Китай, характеризуются как наиболее быстро развивающиеся крупные страны в мире. Тем самым становится ясно, что Россия решила сотрудничать не только в близком регионе, но и в разных областях мира, чтобы повысить своё значение в международном масштабе.

В начале путинской эры отношения России с Западом были неплохими. Россия установила, прежде всего, узкое сотрудничество с Великобританией, не забывая о других европейских государствах, с которыми встречалась, например, на совместных саммитах России с Евросоюзом. Со США отношения были непостоянными, часто они зависели от внешней деятельности и от правительства США. США часто акцентировали важность и необходимость сотрудничества с Россией в области борьбы с терроризмом и называли Россию союзником. Взаимоотношения ухудшились во время войны в Ираке и в Афганистане, когда Россия вместе с некоторыми европейскими государствами, включая Францию и другие, критиковала действия США в этих конфликтах.

В целом Россия старалась развивать сотрудничество с Евросоюзом во многих областях. Самой важной для неё была энергетическая область. В 90 гг. Россия постепенно начала экспортировать всё больше газа и нефти в ЕС. Продолжая повышать объём поставок этого сырья, Россия и ЕС стали в энергетической области взаимно зависимыми. Эта зависимость усилила стремление к сотрудничеству. Однако, взаимоотношения стали холодными в 2006 и 2009 гг. из-за ссоры между Россией и Украиной о стоимости газа, а также в 2007 с Белоруссией. Спор между данными странами повлиял в значительной степени на российско-европейские отношения, так как его результатом было временное прекращение поставок газа в Европу.

Кроме российской доктрины ближнего зарубежья и так называемого энергетического кризиса, описанного выше, можно отметить и проблему конфликта России с Западом по поводу Украины, а также в связи с актуальным украинским кризисом, т.е. аннексией Крыма Россией и боями на востоке Украины. Взгляды на

то, что произошло и происходит до сих пор, очень отличаются друг от друга. США и ЕС считают присоединение Крыма к России аннексией и нарушением международного права. Они акцентируют внимание на так называемом Будапештском меморандуме, в котором Россия обязалась воздерживаться от угрозы или применения силы против территориальной целостности или политической независимости Украины. В связи с этим США и страны ЕС наложили на Россию санкции.

Россия считает присоединение Крыма к России правильным. Россия утверждает, что Крым с исторической точки зрения принадлежал России, позже Советскому Союзу, причём передача крымской области из состава РСФСР в состав СССР (передача Крыма Украине) в 1954 году произошла, несомненно, без ожиданий будущего распада Советского Союза. Россия далее подчёркивает факт, что в Крыму состоялся референдум, в котором подавляющее большинство населения проголосовало за присоединение к России.

Хотя были подписаны Минские соглашения, в которых главы государств Франции, Германии, Украины и России договорились о прекращении огня, отводе тяжёлых вооружений, реформе украинской конституции, а конкретно децентрализации власти и получения особого статуса Донбасса, сепаратисты и правительственные украинские войска соблюдают, можно сказать, только временный мир, и так, до сих пор, тишина часто прерывается выстрелами орудий.

Интерпретация ситуации на Украине российскими средствами массовой информации совпадает с заявлениями высших российских правительственных представителей. Проще говоря, они поддерживают право России на включение Крыма в свой состав и критикуют современную украинскую власть, прежде всего президента Порошенко и премьер-министра Яценюка. Порошенко является, по словам российских медий, одним из богатейших граждан Украины благодаря своему бизнесу в шоколадной отрасли, хотя большую часть прибыли он получает из России. Осуждая Россию, президент Порошенко одновременно зарабатывает в ней огромное количество денег.

Захват украинской власти современным правительством Россия и российские СМИ считают неконституционным, называют его насильственным и

поддерживаемым американскими и европейскими политиками. Довольно большое пространство в текстах, касающихся кризиса на Украине, отведено описаниям так называемого Правого сектора, который, не только по российской версии происходящего, сыграл немалую роль в революции, а, возможно, даже все еще влияет на политику и общество на Украине. Это, в действительности, неформальное объединение активистов ряда украинских националистических праворадикальных организаций. Крымское отделение Правого сектора признано в РФ террористической организацией.

На мой взгляд, необходимо подчеркнуть, что российское, американское или европейские государства руководствуются главным образом не ситуацией на Украине, а своими собственными интересами. США успешны в расширении НАТО, которое может стать средством уменьшения влияния России и других стран в мире и одновременно может стать средством сохранения американской доминантной мировой роли и униполярности. Тот же интерес имеют почти все государства-члены ЕС, причём надо учитывать возможность захвата нового украинского рынка вместо торговли Украины с Россией.

Россия, наоборот, хочет бороться с интересами западных стран и продвигать вперёд свои интересы, что мне кажется понятным. Украина стала, к сожалению, каким-то бампером между разными интересами. Если сравнить ситуацию Крыма с ситуацией в Косове, бывшей частью Сербии, которая стала самостоятельной и была признана США и большинством европейских государств, то можно видеть два разных взгляда Запада на ту же самую ситуацию – право на самоопределение, которое является одним из основных принципов международного права, означающих право каждого народа самостоятельно решать вопрос о форме своего государственного правления.

Граждане Крыма, используя данный принцип, голосовали за возникновение нового государства, которое после того решило войти в состав РФ. США сами или со своими европейскими союзниками нередко действовали в несоответствии с международным правом, точнее без мандата ООН: напр., Судан в 1998 году, Югославия в 1999 году, Афганистан с 2001 года, Ирак 2003, можно назвать и других случаи уже с мандатом ООН. Я хотел бы задать вопрос, имеет ли в современном

мире страна право защищать свои интересы вооруженным путём, при соглашении европейских стран и почему другие такого права не имеют? По – моему, никому нельзя злоупотреблять своей позицией в мире и силой. Но если наше европейское общество поддерживает такие поступки у своих союзников, то оно должно ожидать, что другие государства могут действовать так же, вопреки недовольству Европы и США. Европе и США нужно понять, что Россия при Путине стала опять сильным государством, которое хочет иметь не меньше влияния, чем другие государства, и что с ней придётся вести переговоры как с уважаемым партнёром, хотя взгляды на проблемы на международной арене у Европы и США совсем разные.

Я убеждён, что взаимоотношения Запада с Россией могут улучшиться в связи с борьбой с террористами Исламского государства. В настоящее время в этой сфере можно видеть тенденции сотрудничества: главы американского и российского государств – после определённого перерыва с начала украинского кризиса – опять общаются и пытаются найти совместное решение того, как справиться с террористами, хотя не во всём они способны найти компромисс. После ноябрьского террористического акта в Париже в 2015 году Франция заявила, что Россия является главным союзником в борьбе против террористов. ЕС и особенно страны бывшего советского блока зависят от торговли с Россией и поэтому они будут стараться шаг за шагом опять нормализовать взаимоотношения, не только потому, что этого хотят европейские правительства, но, главным образом, из-за того, что европейские государства находятся постоянно под давлением фирм и групп интересов, которые вследствие ограничения рынка несут значительные потери.

Seznam použitých pramenů

Knižní zdroje:

Dinan, Desmond. 2004. Europe recast : a history of European Union. New York: Palgrave Macmillan.

Mankoff, Jeffrey. 2009. Russian Foreign Policy: The Return of Great Power Politics. USA: Rowman & Littlefield Publishers.

Romancov, Michael. 2012. Ruské užívání energetiky jako politického nástroje – fikce nebo realita?. In: Energetické vztahy mezi EU a RF: Partnerství nebo rivalita?. Lukáš Tichý (ed.). Praha: Metropolitní univerzita Praha.

Sakwa, Richard. 2004. Putin: Russia's choice. Londýn: Routledge.

Sakwa, Richard. 2006. Russian Politics and Society. Londýn a New York: Routledge.

Shevtsova, Lilia. 2003. Putin's Russia. Washington, D. C.: Carnegie Endowment for International Peace.

Shumylo-Tapiola, Olga. 2012. The Eurasian Customs union: Friend or Foe of the EU?. New York: Carnegie Endowment for International Peace.

Tichý, Lukáš. 2012. Úvod: Pár slov o energetických vztazích EU – Rusko. In: Energetické vztahy mezi EU a RF: Partnerství nebo rivalita?. Lukáš Tichý (ed.). Praha: Metropolitní univerzita Praha.

Elektronické zdroje s osobním autorstvím:

Dergačev, Vladimír, Natalja, Galimova, Sergej Podosenov. Uvažajem, no ne priznaem.

2014. *Gazeta.ru*. Dostupné z:

<http://www.gazeta.ru/politics/2014/11/05_a_6290025.shtml>. (25. 10. 2015).

Divjejeva, Julija. Sud Oděssy zapretil ispolzovanie Znameni Pobědy v toržestvach. 2015.

Komsomolskaja pravda. Dostupné z: <<http://www.kp.ru/online/news/2201271/>>. (25. 10.

2015).

Gladunov, Oleg. 2015. Porošenko zarabatyvajet milliony v Rossii. *Ruspravda.info*.

Dostupné z: <[http://ruspravda.info/Poroshenko-zarabativaet-millioni-v-Rossii-](http://ruspravda.info/Poroshenko-zarabativaet-millioni-v-Rossii-10236.html)

10236.html>. (25. 10. 2015)

Grišin, Alexandr. 2015. Ruku žal, požimal, čtob nikto ne vidal. *Komsomolskaja pravda*.

Dostupné z: <<http://www.kp.ru/daily/26447.5/3317730/>>. (25. 10. 2015).

Christova, Karina. 2015. V Oděsse pamjatnik Leninu prevratili v Darta Vejdera.

Komsomolskaja pravda. Dostupní z: <<http://www.kp.ru/daily/26449/3319373/>>. (25. 10.

2015).

Krivjakina, Elena. 2014. Rezidencija Porošenko okazalas bogače, čem u Janukovyča.

Komsomolskaja pravda. Dostupné z: <<http://www.kp.ru/daily/26238/3120504/>>. (25. 10.

2015).

O'Neill, Jim. 2011. Jim O'Neill: BRICs' rapid growth tips the global balance. *The*

Telegraph. Dostupné z: < [http://www.telegraph.co.uk/finance/financialcrisis/8902824/Jim-](http://www.telegraph.co.uk/finance/financialcrisis/8902824/Jim-ONeill-BRICs-rapid-growth-tips-the-global-balance.html)

ONeill-BRICs-rapid-growth-tips-the-global-balance.html >. (25. 10. 2015).

Priknerová, Lucie. Petr, Zenkner. 2015. Rozhovor: James Henderson, energetik z Oxfordu.

In: *Ekonomický deník*. Dostupné z: <[http://ekonomicky-denik.cz/rozhovor-james-](http://ekonomicky-denik.cz/rozhovor-james-henderson-energetik-z-oxfordu/)

henderson-energetik-z-oxfordu/>. (24. 2. 2016).

Romancov, Michael. 2009. Nová studená válka mezi Ruskem a Západem. In: *Acta Politologica*, Vol. 1, No. 1, s. 85-93. Dostupné z:

<<http://acpo.vedeckecasopisy.cz/publicFiles/00038.pdf>>. (24. 2. 2016).

Schindler, Jan. 2015. Rusko mění energetickou politiku vůči Evropské unii. *TZB-info*. Dostupné z: <<http://energetika.tzb-info.cz/energeticka-politika/12285-rusko-meni-energetickou-politiku-vuci-evropske-unii>>. (24. 2. 2016).

Strašíková, Lucie. 2014. Krym je pro Rusy součástí jejich historie. *čt24*. Dostupné z:

<<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1045875-krym-je-pro-rusy-soucasti-jejich-historie>>. (24. 2. 2016).

Tichý, Lukáš. 2009. Dvě kola rusko-ukrajinské plynové krize 2009. Euroskop. Dostupné z:

<<https://www.euroskop.cz/46/11211/clanek/dve-kola-rusko-ukrajinske-plynove-krize-2009/>>. (24. 2. 2016).

Walker, Edward W. 2014. US – Russia Relations and the Ukraine Crisis. Dostupné z: <

<http://eurasiangeopolitics.com/2014/12/11/us-russia-relations-and-the-ukraine-crisis/> >. (25. 10. 2015).

Zjuss, Erik. 2015. Ukrajinskij perevorot razrabotan v SŠA eščjo do majdana

myrussianews.ru. Dostupné z: <<http://myrussianews.ru/politika/ykrainskii-perevorot-razrabotan-v-ssha-eshe-do-maidana.html>>. (25. 10. 2015).

Žukov, Ostap. 2015. Petr Porošenko nazval ‚pravyy sektor‘ terroristami. *Mk.ru*. Dostupné

z: <<http://www.mk.ru/politics/2015/07/15/petr-poroshenko-nazval-pravyy-sektor-terroristami.html>>. (25. 10. 2015).

Elektronické zdroje s institucionálním autorstvím:

BRICS. 2014. Dostupné z: <<http://brics5.co.za/>>. (29. 11. 2014).

Eksperty: žizn ukrajincev posle mestnych vyborov ne izmenitsja. 2015. *tass.ru*. Dostupné z: <<http://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/2376817>>. (25. 10. 2015).

Experti varují před vážnou analýzou. Ta hodní USA a Rusko. 2014. *Eurozprávy.cz*. Dostupné z: <<http://zahranicni.eurozpravy.cz/evropa/107458-experti-varuji-pred-vaznou-analyzou-ta-hodnoti-usa-a-rusko/>>. (24. 2. 2016).

Krizis na Ukrajině. 2015. *interfax.ru*. Dostupné z: <<http://www.interfax.ru/story/92>> (25. 10. 2015).

Krym je vnitřní problém Ukrajiny, ujist'oval Putin v roce 2008. 2015. čt24. Dostupné z: <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1518458-krym-je-vnitri-problem-ukrajiny-ujistoval-putin-v-roce-2008>>. (24. 2. 2016).

Krym, puť na rodinu. 2015. youtube. Dostupné z: <<https://www.youtube.com/watch?v=t42-71RpRgI>>. (25. 10. 2015).

North Atlantic Treaty Organization. 2015. Dostupné z: <<http://nato.int/>>. (25. 10. 2015).

Oficiální internetové stránky Evropské unie. 2015. Dostupné z: <http://europa.eu/index_cs.htm>. (25. 10. 2015).

Oficiální portál Informačního centra o NATO. 2015. *natoaktual.cz*. Dostupné z: <http://www.natoaktual.cz/struktura-nato-0g6-/na_zpravy.aspx?y=na_summit/strukturanato.htm>. (24. 2. 2016).

Rossija priznala vybory LNR, DNR. *novorus.info*. 2015. Dostupné z: <<http://novorus.info/news/policy/29805-rossiya-priznala-vybory-lnr-i-dnr.html>>. (25. 10. 2015).

Rusko by si podle Putina mělo nechávat za plyn a ropu platit v rublech. 2014. *novinky.cz*. Dostupné z: <<http://www.novinky.cz/ekonomika/345036-rusko-by-si-podle-putina-melo-nechavat-za-plyn-a-ropu-platit-v-rublech.html>>. (24. 2. 2016).

Sobotka reaguje na Junckerovu řeč. 2015. *Euroskop.cz*. Dostupné z: <<https://www.euroskop.cz/9002/26258/clanek/sobotka-reaguje-na-junckerovu-rec/>>. (24. 2. 2016).

Steel and shadows. 2015. The Economist. Dostupné z:
<<http://www.economist.com/news/obituary/21657755-yevgeny-primakov-russian-spy-diplomat-and-politician-died-june-29th-aged-85-steel-and>>. (24. 2. 2016).

Žitělnica Donbasa: Pri Janukovyče my žili lučše. 2015. *bbc.com*. Dostupné z:
<http://www.bbc.com/russian/multimedia/2015/10/151021_v_ukraine_uglegorsk_woman>
(25. 10. 2015).

Пřílohy

1. Text 1: Присоединение Крыма к России (2014)

Присоединение Крыма к России (2014) — включение в состав Российской Федерации большей части территории Крымского полуострова, который после распада СССР являлся частью независимой Украины и до 2014 года контролировался ею, с образованием двух новых субъектов Федерации — Республики Крым и города федерального значения Севастополя.

Этому событию непосредственно предшествовали многомесячные антипрезидентские и антиправительственные акции на Украине («Евромайдан»), завершившиеся в феврале 2014 года силовой сменой власти. Первые же действия пришедшей к власти в Киеве оппозиции вызвали в Крыму протесты местного, в основной массе русскоязычного, населения, чему способствовала активизация действий русских общественных организаций («Русская община Крыма» и партия «Русское единство»), приступивших к мобилизации своих сторонников ещё в середине января 2014 года, в связи с обострением противостояния в Киеве и развернувшейся кампанией захватов административных зданий в ряде регионов Украины.

23—24 февраля под давлением пророссийских активистов была осуществлена смена исполнительных органов власти Севастополя, а 27 февраля, после того, как рано утром здания органов власти АР Крым были захвачены и заблокированы несколькими группами вооружённых людей, депутаты Верховного Совета АР Крым, собравшиеся в здании парламента, отправили в отставку правительство Анатолия Могилёва и приняли решение о проведении 25 мая общекрымского референдума о расширении автономии полуострова в составе Украины. Новое правительство Крыма возглавил лидер партии «Русское единство» Сергей Аксёнов, заявивший о непризнании нового руководства Украины и обратившийся к руководству России за «содействием в обеспечении мира и спокойствия на территории Автономной Республики Крым»►.

1 марта Совет Федерации РФ удовлетворил обращение президента Владимира Путина о разрешении на использование российских войск на территории Украины. Отрядами добровольцев и российскими военнослужащими были заблокированы все объекты и воинские части ВС Украины на территории полуострова, командование которых отказалось подчиниться правительству Крыма.

6 марта вопрос референдума был изменён. В обход украинской Конституции, на голосование был вынесен вопрос о присоединении Крыма к России. 11 марта Верховным Советом Автономной Республики Крым и Севастопольским городским советом была принята Декларация о независимости. 16 марта был проведён референдум о статусе Крыма, на основании результатов которого была в

одностороннем порядке провозглашена независимая Республика Крым, подписавшая с Россией договор о вхождении в состав РФ.

Особую позицию занял Меджлис крымскотатарского народа, претендующий на роль представительного органа крымских татар. 21-23 февраля он организовал массовые акции в поддержку новой украинской власти, 26 февраля попытался организовать захват здания крымского парламента и воспрепятствовать работе депутатов, а 15 марта заявил о непризнании референдума, «проводимого с целью изменить территориальную принадлежность Крыма», легитимным и соответствующим международному праву и Конституции Украины. Меджлис заявил, что «категорически отвергает любые попытки определить будущее Крыма без свободного волеизъявления крымскотатарского народа — коренного народа Крыма» и что лишь крымским татарам принадлежит право решать, в каком государстве жить крымскотатарскому народу. По убеждению Меджлиса, «восстановление прав крымскотатарского народа и реализация им права на самоопределение на своей исторической Родине должны осуществляться в составе суверенного и независимого Украинского государства».

Большинство государств-членов ООН не признаёт крымский референдум и «основанные на нём изменения статуса Автономной Республики Крым и города Севастополя». Украина и западное сообщество («Большая семёрка», государства-члены НАТО, Евросоюза) расценили действия России как агрессию, оккупацию и аннексию части украинской территории, нарушение территориальной целостности Украины. Неприятие Западом российских действий в Крыму привело к отказу западных лидеров от сотрудничества с Россией в формате «Большой восьмёрки» и стало одной из причин введения западных санкций против России. Россия, в свою очередь, рассматривает присоединение Крыма как реализацию права на самоопределение населения Крыма, «восставшего» против силовой смены власти в стране.

2. Překlad textu 1 z ruštiny do češtiny: Připojení Krymu k Rusku (2014)

Připojení Krymu k Rusku (2014) – začlenění do Ruské federace velké části teritoria Krymského poloostrova, který po rozpadu SSSR byl součástí nezávislé Ukrajiny a do roku 2014 jí byl kontrolován, za vzniku dvou nových subjektů federace – Republiky Krym a federálního města Sevastopole.

Této události bezprostředně předcházely mnohaměsíční protiprezidentské a protivládní akce na Ukrajině („Euromajdan“) ukončené v únoru roku 2014 násilným předáním moci. První opoziční akce proti moci v Kyjevě vyvolaly na Krymu protesty místního, především ruskojazyčného, obyvatelstva, čemuž napomáhala aktivizace ruských společenských organizací („Ruská komunita Krymu“ a strana „Ruská jednota“), které přistoupily k mobilizaci svých stoupenců již v půlce ledna roku 2014, v návaznosti na zostření povstání v Kyjevě a zabíráním administrativních budov v řadě ukrajinských regionů.

23. – 24. února za tlaku proruských aktivistů proběhla změna výkonných orgánů Sevastopole, zatímco 27. února poté, co brzy ráno budovy vlády Krymu byly okupovány a zablokovány několika skupinami ozbrojených lidí, zákonodárci krymské Horní komory, jež se shromáždili v budově Parlamentu, odvolali vládu Antolije Mogiljova a dohodli se, že se 25. května uskuteční celokrymské referendum o rozšíření autonomie poloostrova v rámci Ukrajiny. Novou krymskou vládu vedl lídr strany Ruská jednota Sergej Aksjonov, který odmítl uznat novou vládu Ukrajiny a obrátil se na ruskou vládu za účelem „pomoci, zabezpečení míru a klidu na teritoriu Autonomní republiky Krym.“

1. března Rada Federace Ruska vyhověla žádosti prezidenta Vladimíra Putina o umožnění použití ruských vojsk na území Ukrajiny. Oddíly dobrovolníků s ruskými příslušníky armády blokovaly všechny objekty a vojenské jednotky ukrajinských ozbrojených sil na území poloostrova, jejichž velení se odmítlo podřídit vládě Krymu.

6. března byla otázka referenda pozměněna. Navzdory ukrajinské ústavě byla připojena k hlasování otázka o připojení Krymu k Rusku. 11. března Nejvyšší Radou Autonomní republiky Krym a Sevastopolským Městským Sovětem byla přijata deklaráce o nezávislosti. 16. března se konalo referendum o statutu Krymu, na základě jeho výsledku byla jednostranně vyhlášena nezávislá Republika Krym, která podepsala s Ruskem smlouvu o začlenění do Ruské federace.

Zvláštní pozici zaujal Medžlis krymskotatarského národa, který usiloval o roli zastupujícího orgánu krymských Tatarů. Mezi 21. a 23. únorem organizoval masové akce na podporu nové ukrajinské moci, 26. února se pokusil zorganizovat dobytí budovy krymského parlamentu a zabránit v práci poslancům, a 15. března oznámil, že neuznává referendum uspořádané s cílem změnit územní statut Krymu, legitimním a v souladu s mezinárodním právem a Ústavou Ukrajiny.

Medžlis oznámil, že „kategoricky odmítá jakékoliv snahy o určení budoucnosti Krymu bez svobodného projevu vůle krymskotatarského národa – původního národa Krymu,“ a že pouze krymským Tatarům přísluší právo rozhodovat, v jakém státě bude žít krymskotatarský národ. Podle Medžlisu „ustanovení práv krymskotatarského národa a realizace jeho práva na sebeurčení se ve své historické vlasti musí uskutečnit v rámci suverénního a nezávislého Ukrajinského státu.

Většina členských států OSN neuznává krymské referendum a z něj vyplývající změny statutu Autonomní republiky Krym a města Sevastopol. Ukrajina a západní společnost (G7, členské země NATO, Evropské unie) ohodnotili počínání Ruska jako agresi, okupaci a anexi části ukrajinského území. Nepřijetí ruského počínání na Krymu Západem vedlo západní lídry k ukončení spolupráce s Ruskem ve formátu G8 a stalo se jednou z příčin zavedení západních sankcí proti Rusku. RF, dle svého přesvědčení, pohlíží na připojení Krymu jako na realizaci práva na sebeurčení obyvatel Krymu, kteří povstali proti násilné změně moci v zemi.

3. Text 2: Annexation of Crimea by the Russian Federation

The internationally recognised Ukrainian territory of Crimea was annexed by the Russian Federation in March 2014. From the time of the annexation on 18 March 2014, Russia has de facto administered the territory as two federal subjects—the Republic of Crimea and the city of Sevastopol—within the Crimean Federal District

The military intervention and annexation by Russia took place in the aftermath of the Ukrainian Revolution. It was a part of the wider unrest across southern and eastern Ukraine. On 22–23 February, Russian President Vladimir Putin convened an all-night meeting with security services chiefs to discuss extrication of deposed President, Viktor Yanukovich, and at the end of that meeting Putin had remarked that "we must start working on returning Crimea to Russia." On 23 February pro-Russian demonstrations were held in the Crimean city of Sevastopol. On 27 February masked Russian troops without insignias took over the Supreme Council of Crimea, and captured strategic sites across Crimea, which led to the installation of the pro-Russian Aksyonov government in Crimea, the declaration of Crimea's independence and the holding of a disputed, unconstitutional referendum.

The event was condemned by many world leaders, as well as NATO, as an illegal annexation of Ukrainian territory, in violation of the 1994 Budapest Memorandum on sovereignty and territorial integrity of Ukraine, signed by Russia. It led to the other members of the then G8 temporarily suspending Russia from the group, then introducing the first round of sanctions against the country.

The Russian Federation opposes the "annexation" label, with Putin defending the referendum as complying with international law. Ukraine disputes this, as it does not recognise the independence of the Republic of Crimea or the accession itself as legitimate. The United Nations General Assembly also rejected the vote and annexation, adopting a non-binding resolution affirming the "territorial integrity of Ukraine within its internationally recognized borders". The resolution also "underscores that the referendum in Crimea, having no validity, cannot form the basis for any alteration of the status of Crimea." The resolution draws attention to the obligation of all States and international organizations not to recognize or to imply the recognition of Russia's annexation.

4. Překlad textu 2 z angličtiny do češtiny: Anexe Krymu Ruskou federací

Mezinárodně uznávané ukrajinské území Krymu bylo anektováno Ruskou federací v březnu 2014. Od doby anexe 18. března 2014 Rusko de facto území administrativně dělí na dva subjekty – Republiku Krym a město Sevastopol – včleněno do Krymské federální oblasti.

Vojenská intervence a anexe Ruskem se uskutečnila jako následek ukrajinské revoluce. Bylo to součástí širších nepokojů v celé jižní a východní Ukrajině. Mezi 22. a 23. únorem ruský prezident Vladimír Putin svolal celonoční setkání s šéfy bezpečnostní služby, aby prodiskutoval situaci ohledně sesazeného prezidenta Viktora Janukovyče a na konci tohoto zasedání Putin poznamenal: „Musíme začít pracovat na návratu Krymu do Ruska.“ 23. února se v Sevastopoli konaly pro-ruské demonstrace. 27. února maskovaná ruská vojska bez označení obsadila Nejvyšší radu Krymu a zabrala strategická místa po celém Krymu, což vedlo k ustanovení proruské Aksjonovovy vlády na Krymu, k deklaraci krymské nezávislosti a dohadům o neústavním referendu.

Tato událost byla odsouzena mnoha světovými lídry, stejně jako NATO, jakožto anexe ukrajinského území, v rozporu s Budapešťským memorandem z roku 1994 o suverenitě a územní celistvosti Ukrajiny podepsaném Ruskem. To vedlo členy G8 k dočasnému vyloučení Ruska ze skupiny a následně k zavedení prvního kola sankcí proti této zemi.

Ruská federace nesouhlasí s nálepkou “anexe,” Putin, obhajuje referendum jakožto akt, který je v souladu s mezinárodním právem. Ukrajina toto odmítá a neuznává nezávislost Republiky Krym, ani její přistoupení k RF nepovažuje za legitimní. Shromáždění OSN rovněž odmítlo hlasování v referendu a samotnou anexi, přijalo nezávaznou rezoluci, která potvrzuje „územní celistvost Ukrajiny v jejích mezinárodně uznávaných hranicích.“ Rezoluce také zdůrazňuje, že referendum (na Krymu) je neplatné, nemůže být základem pro jakoukoliv změnu statutu Krymu. Usnesení upozorňuje na povinnost všech států a mezinárodních organizací neuznat ani nepřímo podpořit ruskou anexi.

